

BEDEN EĞİTİMİ ÖĞRETMENİ ADAYLARININ SPORTMENLİK VE PROFESYONELLİK ARASINDA İKİLEM BARINDIRAN SOMUT ÖRNEK OLAYLARA YAKLAŞIMLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ*

İbrahim YILDIRAN **

Gülfem SEZEN **

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, beden eğitimi öğretmeni adaylarının, içlerinde sportmenlik ile profesyonellik arasında ikilem barındıran somut örnek olaylar karşısındaki eğilimlerini ve benzer durumlar karşısında gösterecekleri davranış biçimlerini belirlemektir. Araştırma gurubunu Ankara'da bulunan üç devlet üniversitesinin Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Programlarının son sınıflarında okuyan 39'u bayan, 61'i erkek toplam 100 beden eğitimi öğretmeni adayı oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak araştırma gurubuna fair play'e ilişkin somut örnek olayların değerlendirilmesinin istendiği bir anket uygulanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde tanımlayıcı istatistik teknikler ile Chi-Square (χ^2) testi kullanılmış, önem düzeyi 0.05 olarak alınmıştır. Bulgular beden eğitimi öğretmeni adaylarının önemli bir bölümünün, "kendî yarar ve yargısına ters düşse bile hakemin doğru karar almasına yardımcı olma", "rakip takımın maruz kalacağı haksız bir durum için çaba gösterme" ve "rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmaya kalkışmama" gibi Fair Play'e uygun davranışları 'profesyonelle' bulmadıklarını; "hakemi yanılarak haksız dezavantaj sağlama" ve "rakibin oynama hakkını yanılıcı stratejilerle elinden alma" gibi Fair Play'e uygun olmayan davranışları ise 'taktik olarak akıllı' bulduklarını göstermektedir. Sonuç olarak beden eğitimi öğretmeni adaylarının Fair Play anlayışlarının 'her ne pahasına olursa olsun başarı' anlayışının gerisinde kaldığı söylenebilir. Bu durumun okul sporları için ciddi tehdit oluşturabileceği göz önüne alınarak, öğretmen adaylarının öğrenimleri esnasında Fair Play anlayışlarının geliştirilmesine yönelik önlemlerin alınması zorunlu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fair Play, Futbol, Öğretmen Adayları

Geliş tarihi: 27.06.2006; Yayına kabul tarihi: 02.04.2007

* Bu çalışmanın bir bölümü, 9-13 Kasım 2005 tarihleri arasında İstanbul'da düzenlenen 46. ICHPER-SD Dünya Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

** Gazi Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu, ANKARA

THE EVALUATION OF THE PERCEPTIONS OF THE TEACHER TRAINEES OF PHYSICAL EDUCATION TOWARDS THE CONCRETE EVENTS INCLUDING THE CONFLICT BETWEEN SPORTSMANSHIP AND PROFESSIONALISM

ABSTRACT

This study aims to identify the attitudes teacher trainees of physical education teaching would show and how they would behave towards the sample events which include conflict between sportsmanship and professionalism. Research group consists of total 100 senior students, who study at the physical education and 39 of whom are women and 61 of whom are men, teaching at three universities in Ankara. A questionnaire required to evaluate the sample events related to fair play was applied to the research group as the tool of data collection. In order to evaluate the data both describing statistic techniques and chi-square test were utilized and 0.05 was taken as level of importance. The findings reveal that the majority of teacher trainees of physical education consider the behaviors appropriate to Fair Play, such as "helping referee to make the right decision in terms of sex and field even if his benefit and judgment are in the contradiction, making effort to cover the unfair situation which opponent teams are exposed, not attempting to benefit from the unfair disadvantages of the opponents" unprofessional. Also, it is obvious that they consider the behaviors which are not appropriate to fair play "taking unfair advantage deceiving the referee and taking in hand the right of the opponent to play via misleading strategies" clever as strategy. As a result, it may be concluded that the attitudes towards fair play of teacher trainees of physical education are behind the perception of "winning at all costs". Considering this situation as a serious threat to sport schools, it is mandatory that some precautions be taken to improve the perception of fair play during their education.

Key words: Fair Play, Soccer, Teacher Trainees.

GİRİŞ

Sporla fair play, kural bilinciyle sınırlı kalmayıp, sporun sosyal, kültürel ve ahlaki normlarını da tanımlayan bir kavramdır. Fair Play prensiplerinin sistematik temellerinin, 19. yüzyıl Victoria İngiltere'sinde atıldığı bilinmektedir (Yıldırım, 1992). Okul sporu bağlamında da yine ilk kez 18. Yüzyıl sonu ve 19. Yüzyıl başlarında İngiltere'de gündeme gelen kavram, spora ilişkin, fakat sporla sağlanan eğitimin bir ilkesidir (Erdemli, 1996). İngiltere'de, eğitimde sporun ve sporda fair play anlayışının hakim kılınmasının olumlu sonuçları 19. Yüzyılın son çeyreğinde modern olimpiyat oyunlarının kurucusu Baron Pierre de Coubertin'i de etkilemiş ve Fair Play'in öngördüğü "şövalyeye düşüncü" anlamındaki ahlaklılık anlayışı olimpizm fikrinin temellerinden birini oluşturmuştur (Yıldırım, 2005b). Bununla birlikte, pedagojik anlamda, insanın fiziksel, zihinsel ve ruhsal gelişimine katkı yapması; etik ve estetik niteliklerini geliştirmesi beklenen spor, günümüzde bizzat erdemsiz davranışları öğrenme ve sergileme platformuna dönüşme eğilimindedir. Zira, 20. Yüzyıl başlarından itibaren sportif yarışmaların ticarileşmesi, siyasileşmesi ve sportif başarının toplumda aşırı kıymetlenmesi ile başlayan süreç, günümüze kadar, başta yüksek performans

sporlarında olmak üzere, fair play kapsamındaki temel ahlaki tutum ve davranışların gittikçe önemini yitirmesine ve "ne pahasına olursa olsun kazanma" fikrinin ön plana çıkmasına neden olmuştur (Yıldıran, 2005a).

Profesyonel alanda, neredeyse tolere edilen bu durum, ne yazık ki artık amatör sporda olduğu gibi, okul sporlarında da benzer bir eğilim göstermekte, kural ihlalleri bu düzeyde dahi ahlak değil taktik açısından değerlendirilmektedir. Bu okul sporunda, kural bilincinin geliştirilmesi üzerinden fair play eğitiminin gerçekleştirilmesi fırsatının kullanılmadığı ya da en azından artık önemsenmediği anlamına gelmektedir (Yıldıran, 2005a). Kaehler (1985), beden eğitimi dersinde ahlak eğitimi üzerine yaptığı araştırmasında, öğrencilerin Fair Play'e teşvik edilmediklerini, Fair Play kavramının anlamı üzerine bilgi ve deneyimlerinin olmadığını, oyun kurallarını ve Fair Play prensiplerini çığneyerek dahi olsa, kazandıklarında övüldüklerini belirlemiştir. Nitekim, büyük çoğunluğunu, Minikler, Yıldızlar, B Gençler ve A Gençler kategorisinde futbol oynayan ortaöğretim çağı gençlerinin oluşturduğu amatör futbol oyuncularının informal Fair Play anlayışlarının belirlenmesine yönelik bir araştırma, "her ne pahasına olursa olsun kazanma" anlayışının okullu-kulüplü çocuk ve gençler arasındaki yaygınlığını göstermektedir (Bkz. Sezen-Yıldıran, 2003). Bu anlayışın okul sporlarına somut yansımaları, Ankara İli'nde 2004-2005 eğitim-öğretim yılında gerçekleştirilen okullararası spor karşılaşmalarına ilişkin Okul Sporları Disiplin Kurulu ceza listesi (<http://www.ankaraobesi.com>), ceza alan öğrenci sayısı ve ceza türleri bakımından incelendiğinde açıkça görülmektedir.

Her ne kadar araştırmalar, artık okul sporunda da Fair Play'e uygun olmayan davranışların düşündürücü artışlar gösterdiğine işaret etse de, Fair Play çalışmalarının, etik donanımlara sahip bir genç kuşağın yetiştirilmesine yönelik olarak, ilk ve orta öğretim çağı çocuk ve gençlerinin beden eğitimi derslerinden başlatılması, geleceğin sporcu, antrenör, spor adamı, hakem, yazar ve seyircisinin bu kitle içinden çıkacak olması bakımından önemlidir (Yıldıran, 2004). Dolayısıyla, Sporun etik değerlerine yönelik bilinç oluşturma çabaları kapsamında, özellikle okul beden eğitimi dersleri ve okullararası karşılaşmaların, Fair Play'e uygun davranışların kazandırılması ve sergilenmesinde uygun bir ortam olarak kullanılmasını gerekli kılmaktadır (Yıldıran, 2005a). Bu da, Fair Play anlayışının derslerde nasıl kazandırılacağını bilen ve bunun gerekliliğine inanan beden eğitimi öğretmenlerinin varlığına bağlıdır. Beden eğitimi öğretmeni sporda erdemli davranışın gerekliliğine bizzat inanmıyorsa, beden eğitimi dersi bu eğitsel talep için zayıf kalacaktır.

Bu bağlamda çalışmanın amacı, mezuniyet sonrası beden eğitimi derslerine girecek ve okullararası spor karşılaşmalarına katılacak takımları çalıştıracak olan beden eğitimi ve spor öğretmeni adaylarının, kendilerini 'ne pahasına olursa olsun Fair Play' ya da 'ne pahasına olursa olsun başarı' tercihleri arasında ikilem içinde bırakacak somut örnek olaylar karşısındaki eğilimlerini ve benzer durumlarda gösterecekleri davranış biçimlerini belirlemektir.

YÖNTEM

Araştırma grubunu Ankara ilindeki üç üniversitenin (Gazi, Ankara ve Hacettepe Üniversiteleri) beden eğitimi ve spor öğrenimi veren birimlerinin beden eğitimi spor öğretmenliği programlarının son sınıflarında öğrenim gören lisans öğrencileri oluşturmaktadır. İlgili kurum kayıtlarından toplam 122 kişi oldukları belirlenen öğretmen adayı son sınıf öğrencilerinden 39'u bayan, 61'i erkek olmak üzere toplam 100 öğrenciye ulaşılmıştır.

Araştırmada veri toplama aracı olarak Sezen ve Yıldırım'ın geliştirdiği anket kullanılmış ve öğrencilere sınıf ortamında gerekli açıklamalar yapılarak uygulanmıştır. İki bölümlü anketin birinci bölümü kişisel bilgilerden, ikinci bölümü ise informal Fair Play davranışlarını yansıtan üçü Fair Play'e uygun ikisi uygun olmayan toplam beş somut örnek olaydan oluşmaktadır. Araştırma gurubundan, kendilerini spormenlik ve profesyonellik arasında ikilem içinde bırakan somut örnek olayları bu çerçevede değerlendirmeleri ve benzer bir durum karşısında aynı şekilde davranıp davranmayacaklarını yapılandırılmış form üzerinde belirtmeleri istenmiştir.

Verilerin analizi için SPSS 11.0 paket programı kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde tanımlayıcı temel istatistik teknikler (frekans ve yüzde dağılımları) yanında, beden eğitimi öğretmeni adaylarının cinsiyetlere ve branşlara göre fair play anlayışlarını yansıtan görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunup bulunmadığını belirlemek üzere Chi-square (χ^2) testi kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0.05 olarak alınmıştır.

BULGULAR

Beden eğitimi ve spor öğretmeni adaylarının Fair play'e yönelik somut örnek olayları değerlendirmelerine ilişkin bulgular Tablo 1, 2, 3, 4 ve 5'de verilmiştir.

Tablo 1: "Kendi yarar ve yargısına ters düşse bile, hakemin doğru karar almasına yardımcı olma" davranışını içeren örnek bir olayın cinsiyete ve branşa göre değerlendirilmesi.

	Kalecinin Davranışı:				χ^2	Ben Olsaydım:				χ^2
	Sportmence		Sportmence, fakat profesyonelle değil			Aynı şekilde davranırdım		Aynı şekilde davranmazdım		
	n	%	n	%		n	%	n	%	
Bayan	14	35.9	25	64.1	2.568	11	28.2	28	71.8	0.001
Erkek	13	21.3	48	78.7		17	27.9	44	72.1	
Toplam	27	27.0	73	73.0		28	28.0	72	72.0	
Futbol	3	13.6	19	86.4	2.556	4	18.2	18	81.8	1.349
Branşlar	24	30.8	54	69.2		24	30.8	54	69.2	
Toplam	27	27.0	73	73.0		28	28.0	72	72.0	

Tablo 1'e göre, Beden eğitimi öğretmeni adaylarının %27'si, 'kendi yarar ve yargısına ters düşse bile', bir oyuncunun hakemin doğru karar almasına yardımcı olma davranışını betimleyen bir örnek olayı 'sportmence' bulurken, davranışın 'sportmence fakat profesyonelce olmadığını' düşünenlerin oranı %73'e ulaşmaktadır. Benzer bir olay karşısında 'aynı şekilde davranacaklarını' ifade edenlerin oranı %28, 'aynı şekilde davranmayacaklarını' oranı ise %72'dir.

Cinsiyetler ve branşlar bazında ayrı ayrı değerlendirildiğinde, öğretmen adaylarının örnek olayı 'sportmence' bulma oranı bayanlarda %35.9, erkeklerde %21.3, branşı futbol olanlarda %13.6 ve branşı futbol olmayanlarda %30.8'dir. Örnek olay karşısında 'aynı şekilde davranırdım' diyen bayan ve erkeklerin oranları birbirlerine oldukça yakın değerler gösterirken (sırasıyla; %28.2 ve %27.9), bu oran, branşı futbol olanlarda %18.2, branşı futbol olmayanlarda ise %30.8'dir. Gerek bayan ve erkek, gerekse branşı futbol olan ve olmayan öğretmen adaylarının davranışı sportmence bulup bulmama ve aynı şekilde davranıp davranmamalarına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($P>0.05$).

Tablo 2: "Rakip Takımın Maruz Kalacağı Haksız Bir Durumu Gidermek İçin Çaba Gösterme" davranışını içeren örnek bir olayın cinsiyete ve branşa göre değerlendirilmesi

Yenilgi durumunda takımının küme düşeceğini bildiği halde bir kaleci hakemin gol vermediği bir pozisyonda topun gol çizgisini geçtiğini söyleyerek takımının yenilmesine ve küme düşmesine neden oluyor.										
	Takımın Davranışı:				χ^2	Ben Olsaydım:				χ^2
	Sportmence		Sportmence, fakat profesyonelce değil			Aynı şekilde davranırdım		Aynı şekilde davranmazdım		
	n	%	n	%		n	%	n	%	
Bayan	28	71.8	11	28.2	0.957	29	74.4	10	25.6	0.578
Erkek	38	62.3	23	37.7		41	67.2	20	32.8	
Toplam	66	66.0	34	34.0		70	70.0	30	30.0	
Futbol	12	54.5	10	45.5	1.649	13	59.1	9	40.9	1.598
Branşlar	54	69.2	24	30.8		57	73.1	21	26.9	
Toplam	66	66.0	34	34.0		70	70.0	30	30.0	

Tablo 2'ye göre, rakip takımın maruz kalacağı haksız bir durumu gidermek için gösterilen çabayı sportmence olarak değerlendiren beden eğitimi öğretmeni adaylarının oranı %66'dır. Davranışın sportmence olduğunu düşündüğü halde 'profesyonelce' bulmayan öğretmen adayları ise %34'lük bir oranı oluşturmaktadır. Örnek olayda verilen davranış karşısında aynı şekilde davranacaklarını ifade edenleri oranı %70'dir.

Örnek olay cinsiyetler ve branşlara göre değerlendirildiğinde, öğretmen adayların davranışı 'sportmence' bulma oranı bayanlarda %71.8, erkeklerde %62.3; branşı futbol olanlarda %54.5, branşı futbol olmayanlara %69.2'dir. Örnek olay karşısında 'aynı şekilde davranırdım' diyenlerin oranı, bayanlarda %74.4, erkeklerde %67.2, branşı futbol olanlarda %59.1, branşı futbol olmayanlarda ise %73.1'dir. Gerek bayan ve erkek, gerekse branşı futbol olan ve olmayan öğretmen adaylarının davranışı sportmence bulup bulmama ve aynı şekilde davranıp davranmamalarına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($P>0.05$).

Tablo 3: "Rakibin Haksız Dezavantajlarından Yararlanmaya Kalkışmama" davranışını içeren örnek bir olayın cinsiyete ve branşa göre değerlendirilmesi

	Oyuncunun Davranışı:				χ^2	Ben Olsaydım:				χ^2
	Sportmence		Sportmence, fakat profesyonelce değil			Aynı şekilde davranırdım		Aynı şekilde davranmazdım		
	n	%	n	%		n	%	n	%	
Bayan	28	71.8	11	28.2	1.686	28	71.8	11	28.2	0.047
Erkek	36	59.0	25	41.0		45	73.8	16	26.2	
Toplam	64	64.0	36	34.0		73	73.0	27	27.0	
Futbol	10	45.5	12	54.5	4.210*	16	72.7	6	27.3	0.001
Branşlar	54	69.2	24	30.8		57	73.1	21	27.0	
Toplam	64	64.0	36	36.0		73	73.0	27	27.0	

*Sd=1 P =3.841 P<0.05

Tablo 3'de verilen 'Rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmaya kalkışmama' davranışını içeren bir örnek olayın 'sportmence' olduğunu düşünen öğretmen adaylarının oranı %64 iken, sportmence buldukları halde davranışın profesyonelce olmadığını düşünenlerde tüm grubun %34'ünü oluşturmaktadır. Öğretmen adaylarının %73'ü örnek olaydaki davranışı kendilerinin de göstereceğini belirtmektedirler.

Takımın aleyhine de olsa rakibin haksız dezavantajından yararlanmaya kalkışmama davranışını erkeklerin %41'i 'sportmence olduğu halde profesyonelce' bulmadığı yönünde görüş belirtirken bu oran bayanlarda %28.2'ye gerilemektedir. Branşı futbol olanların %54.5'i, branşı futbol olmayanların da %30.8'i aynı davranışı 'profesyonelce' bulmamaktadır. Bayan ve erkek öğretmen adaylarının davranışı sportmence bulup bulmamalarına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken ($P>0.05$), branşı futbol olanlar ile branşı futbol olmayanların davranışı sportmence bulup bulmamalarına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmaktadır ($P<0.05$).

Örnek olay karşısında aynı davranışı göstermeyeceklerini ifade eden bayanların oranı %28.2, erkeklerin ise %26.2'dir. Branşı futbol olan ve olmayan öğretmen adaylarının aynı şekilde davranmayacaklarını belirtme oranları birbirine yakın değerler almaktadır (sırasıyla %27.3, %27.0). Gerek bayan ve erkek gerekse branşı futbol olan ve olmayan öğretmen adaylarının örnek olay karşısında aynı şekilde davranıp davranmamalarına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($P>0.05$).

Tablo 4: "Hakemi Yanılarak Haksız Avantaj Sağlama" davranışını içeren örnek bir olayın cinsiyete ve branşa göre değerlendirilmesi

	Santrforun Davranışı:				χ^2	Ben Olsaydım:				χ^2
	Sportmence değil		Sportmence değil, taktik olarak güzel			Aynı şekilde davranırdım		Aynı şekilde davranmazdım		
	n	%	n	%		n	%	n	%	
Bayan	23	59.0	16	41.0	1.627	17	43.6	22	56.4	2.273
Erkek	28	45.9	33	54.1		36	59.0	25	41.0	
Toplam	51	51.0	49	49.0		53	53.0	47	47.0	
Futbol	9	40.9	13	59.1	1.149	12	54.5	10	45.5	0.027
Branşlar	42	53.8	36	46.2		41	52.6	37	47.4	
Toplam	51	51.0	49	49.0		53	53.0	47	47.0	

Tablo 4'deki örnek olayda verilen, hakemi yanılarak avantaj sağlamaya yönelik bir davranışı öğretmen adaylarının %51'i sportmence bulmadıklarını, %49'u ise sportmence bulmamakla beraber davranışı taktik olarak beğendiklerini belirtmektedirler. Sportmence bulmadıkları bu davranış karşısında, 'ben olsaydım aynı şekilde davranırdım' diyenlerin oranı ise %53'dür.

Örnek olay cinsiyetlere ve branşlara göre değerlendirildiğinde, hakemi yanılarak haksız avantaj sağlamayı taktik olarak beğenme oranı bayanlarda %41, erkeklerde %54.1; branşı futbol olanlarda %59.1, branşı futbol olmayanlarda %46.2'dir. Örnek olayda ki erdemsiz davranışı kendilerinin de göstereceğini belirten bayan öğretmen adaylarının oranı %43.6'dır. Bu oran erkeklerde %59, branşı futbol olanlarda %54.5, branşı futbol olmayanlarda ise %52.6'dır. Gerek bayan ve erkek, gerekse branşı futbol olan ve olmayan öğretmen adaylarının davranışı sportmence bulup bulmama ve aynı şekilde davranıp davranmamalarına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($P>0.05$).

Tablo 5: "Rakibin Oynama Hakkını Yanıltıcı Stratejilerle Elinden Alma" Davranışını İçeren Örnek Bir Olayın Değerlendirilmesi.

	Savunma oyuncusunun Davranışı:				x ²	Ben Olsaydım:				x ²
	Sportmence değil		Sportmence değil, taktik olarak güzel			Aynı şekilde davranırdım		Aynı şekilde davranmazdım		
	n	%	n	%		n	%	n	%	
Bayan	25	64.1	14	35.9	0.448	11	28.2	28	71.8	0.423
Erkek	35	57.4	26	42.6		21	34.4	40	65.6	
Toplam	60	60.0	40	40.0		32	32.0	68	68.0	
Futbol	9	40.9	13	59.1	4.283*	10	45.5	12	54.5	2.346
Branşlar	51	65.4	27	34.6		22	28.2	56	71.8	
Toplam	60	60.0	40	40.0		32	32.0	68	68.0	

*Sd=1 P =2.865 P<0.05

Tablo 5'de, rakibin oynama hakkını yanıltıcı stratejilerle elinden alma davranışını içeren bir örnek olayı öğretmen adaylarının %60'ı 'sportmence' bulmamaktadır. Davranışı 'sportmence bulmadıkları halde taktik olarak beğenen' öğretmen adaylarının oranı ise %40'dır. Öğretmen adaylarının %68'i benzer bir durumda aynı davranışı göstermeyeceklerini belirtmişlerdir.

Takımının menfaatleri doğrultusunda yanıltıcı stratejilere başvurma davranışını sportmence bulmadıkları halde taktik olarak beğenenlerin oranı bayanlarda %35.9, erkeklerde %42.6'dır. Aynı durum branşı futbol olmayanlarda %34.6 da kalırken, branşı futbol olanlarda %59.1'e yükselmektedir. Bayan ve erkek öğretmen adaylarının örnek olaydaki davranışı sportmence bulup bulmamalarına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmazken ($p>0.05$), branşı futbol olan ve olmayan öğretmen adaylarının görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p<0.05$). Bayanların %28.2'si, erkeklerin %34.4'ü, branşı futbol olanların %45.5'i, branşı futbol olmayanların ise %28.2'si benzer bir durumda 'aynı şekilde davranacaklarını' belirtmişlerdir. Gerek bayan ve erkek gerekse branşı futbol olan ve olmayan öğretmen adaylarının örnek olay karşısında aynı şekilde davranıp davranmamalarına yönelik görüşleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($P>0.05$).

TARTIŞMA VE SONUÇ

Beden eğitimi dersleri ahlaki anlayışın geliştirilmesi için belki de en önemli ortamdır. Beden eğitimi dersleri bu alanda eğitim almış öğretmenler tarafından düzenlendiği ve biçimlendirildiği için ahlak gelişimi adına en uygun ortamı hazırlamaktadır. Beden eğitiminin etkinliği sosyal kavramları geliştirmekte oldukça değerlidir (Shields-Bredemeir, 1995). Bu çerçeveden bakıldığında mezun olduklarında beden eğitimi öğretmenliği yapacak olan öğretmen adaylarının mevcut durumları merak uyandırmaktadır. Sportmenlik ve profesyonellik arasında ikilem barındıran somut örnek olaylara öğretmen adaylarının yaklaşımlarını değerlendirmek üzere yapılan bu çalışmada elde edilen sonuçlar ahlaksal davranışların geliştirilmesinde ve uygulanmasında beden eğitimi öğretmenlerinden beklenenlerin karşılanamayacağı yönündedir.

Beden eğitimi öğretmeni adaylarına sunulan "kendi yarar ve yargısına ters düşse bile hakemin doğru karar almasına yardımcı olma" davranışını 'sportmence' bulma ve benzer bir olay karşısında aynı şekilde davranma oranı oldukça düşüktür (%27); (%28). Zira, adayların önemli bir bölümü, davranışı sportmence olsa bile profesyonelce bulmamaktadır. Davranışı sportmence bulan bayanların oranı (%35.9) erkeklerden (%21.3), branşı futbol olmayanları (%30.8) branşı futbol olanlardan (%13.6) kısmen yüksektir. Haksızda olsa, hakemin yanıldığı takımı lehine olacak bir duruma müdahale ederek avantaj kaybetmeyi düşünmeyenlerin oranı tüm guruplarda üçte iki ve üzerindeyken, bu oran branşı futbol olanlarda %80'in üzerindedir (Tablo 1).

Fair play anlayışı sporculardan kurallarda yazılı olanların ötesinde erdemli davranış formlarını sergilemelerini öngörmektedir. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, beden eğitimi öğretmeni adaylarının büyük çoğunluğunun hakemin kendilerine avantaj sağlayacak yanılığını düzeltme çabasında bulunmayacakları anlaşılmaktadır. Profesyonel ve hatta amatör sporcularda her ne pahasına olursa olsun kazanma anlayışının hakim oluşu nedeniyle artan ve neredeyse söz konusu olmayan "haksız avantajlardan kaçınma" davranışının, okullar arası yarışmalara öğrencileri hazırlayacak olan beden eğitimi öğretmeni adayları tarafından da "profesyonelce" bulunmayarak, onaylanmaması düşündürücüdür. Beden eğitimi derslerinde ortaya çıkan bu 'başarı' hırsı beden eğitimi dersinin temel prensiplerini tamamen değiştirmektedir. Çünkü sadece başarıyı amaçlayan kişiler, rakibe zarar verme, onu düşman olarak görme, aldatma gibi her şeyin mümkün olduğu durumları kullanarak yalnızca kazanmaya odaklanmaktadır (Boxill, 2003). Sadece kazanmaya odaklanma düşüncesi ahlak anlayışını engellediği için eğitimciler, sporun; arkadaşlık, antrenman, gelişim gibi yararlarını vurgulamayı denemelidir. Oyuncuların gelişimine, takıma katkısına ve katılımına daha fazla önem vermelidirler. Buna rağmen bazı antrenör ve aileler bu durumu görmezden gelmektedir. Antrenörler yaşları çok küçük olmasına rağmen çocuklara hatalarında bağırarak, onları hakemle tartışma gibi olumsuz davranışlara yöneltmektedir. Bu durum gençlerde sporun hangi yöne gideceğini açıkça göstermektedir (Brennan, 2005). Nitekim büyük çoğunluğunu Minikler, Yıldızlar, B Gençler ve A Gençler kategorisinde futbol oynayan ortaöğretim çağı gençlerinin oluşturduğu amatör futbol oyuncuların informal Fair Play anlayışlarının

belirlenmesine yönelik bir araştırmada, "her ne pahasına olursa olsun kazanma" anlayışının okullu-kulüplü çocuk ve gençler arasındaki yaygınlığını göstermektedir. Araştırmada amatör futbolcuların %76.7'si hakemin doğru karar almasına yönelik aynı örnek olayda sergilenen davranışı profesyonelce bulmazken, %79.7'si de aynı şekilde davranmayacağını belirtmiştir (Sezen-Yıldırım, 2003).

Rakip takımın maruz kalacağı haksız bir durumu gidermek için çaba gösterme davranışını içeren örnek olayı sportmence bulan öğretmen adayları tüm gurubun %66'sını oluştururken, benzer bir durumda aynı şekilde davranacaklarını ifade edenlerin oranı %70'dir. Rakip takıma yedek tekmeliklerini vererek oynamalarını sağlayan takımın davranışının öğretmen adaylarının üçte biri tarafından 'profesyonelce' bulunmaması ve yaklaşık bu oranın benzer durumda aynı şekilde davranmayacaklarını söylemeleri çarpıcıdır. Nitekim örnek olayda takım hükmen galip sayılabileceği yerde rakip takıma oynama hakkı tanıyarak maçın sonunda yenilmiştir. Bu duruma göre öğretmen adaylarının önem verdiği noktayı skorun oluşturduğu, buna karşın rakibe yardım etmek suretiyle oynama hakkı tanıma düşüncesinin önemli olmadığı görülmektedir. Cinsiyetlere ve branşlara bakıldığında ise davranışı sportmence olarak değerlendirenlerin oranı yine bayanlarda en yüksektir (%71.8). Erkeklerde ise bu oran %62.3'dür. Branşı futbol olanlarda örnek olayı sportmence olduğu halde profesyonelce olmadığını düşünenlerin oranı %45.5, branşı futbol olmayanlarda ise %30.8'i oluşturmaktadır. İnsani yardımlaşmaya yönelik örnek olayı kendilerinin de göstereceklerini ifade edenlerin %74.4'ünü bayanlar, %62.7'sini erkekler, %73.1'ini branşı futbol olmayanlar oluştururken bu oran branşı futbol olanlarda %59.1'e düşmektedir. Elde edilen sonuçların yansıması çocuk ve gençlerin oluşturduğu amatör sporcuların cevaplarında da görülmektedir. Amatör futbolcularda aynı örnek olayı profesyonelce bulmama oranı %38.6'dır (Tablo 2).

Öğretmen adaylarının %64'ü rakibin haksız dezavantajlarından yararlanmamaya yönelik davranışı sportmence bulmaktadır. Örnek olayda önemli olan ifadeyi kalecinin ciddi şekilde sakatlanması oluşturmaktadır. Bu çerçevede gol atmak yerine ciddi şekilde sakatlanan rakibe yardım etmenin tercih edilmesi öğretmen adaylarının %36'sı tarafından profesyonelce bulunmamaktadır. Profesyonelce bulunmama oranının yüksek olmasına rağmen benzer bir durumda kendilerinin ne yapacağı sorulduğunda kaleciye yardım edeceğini ifade edenlerin oranı %73'e yükselmektedir. Bayan öğretmen adaylarının %28.3'ü örnek olayı sportmence bulduğu halde profesyonelce olmadığı görüşüyle, bu değer erkeklerde %41'e yükselmektedir. Branşı futbol olanlarda bu oran yarımından fazla (%54.5), branşı futbol olmayanlarda %30.8'dir. Branşı futbol olan ve olmayan öğretmen adaylarının görüşleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < 0.05$). Örnek olay karşısında amatör futbolcularının verdiği cevaplar incelendiğinde ise (Sezen-Yıldırım, 2003), %58.7'si sportmence fakat profesyonelce değil şeklinde görüş belirtirken, %57.3'ü de aynı şekilde davranmazdım demektedir (Tablo 3).

Sporcuların yakalanmadıkları sürece kendilerine avantaj sağlayacaksa kurallara uymamaya koşullandıkları görülmektedir (Lumpkin-Cuneen, 2001). Bu durum özellikle dikkat çekicidir çünkü bu koşullanma antrenörler tarafından kabul edilebilir davranışlar gibi gösterilmektedir. Bu çerçevede öğretmen adaylarının yarıya yakını (%49) hakemi yanılarak haksız avantaj sağlamayı sportmence olmasa dahi taktik olarak güzel buldukları yönünde görüş belirtmiş ve yine yarıdan fazlası da (%53) aynı şekilde davranırdım demiştir. Öğretmen adaylarının cevapları başarı uğruna haksız dahi olsa avantaj sağlamaya yönelik davranışları ve bu davranışı da hakemi yanılarak yapacak olmaları anlamında çarpıcı bir sonuçtur. Öğretmen adaylarında gözlenen yüksek oranların ileride mesleklerine yansıtacağı düşünüldüğünde ciddi tedbirlerin alınmasının zorunlu olduğu görülmektedir. Nitekim aynı örnek olay karşısında amatör futbolcuların verdikleri cevaplar da hakemi kandırmaya yönelik davranışın taktik olarak beğenildiği ve aynı şekilde davranılacağı yönündedir (%63.3). Örnek olaya cinsiyetler açısından baktığımızda, davranışı sportmence bulmayanlar arasında en yüksek yüzdeyi bayanların almasına rağmen (%59), onlarında yarıya yakını davranışı taktik olarak beğenmektedir (Tablo 4).

Rakibin oynama hakkını yanıltıcı stratejilerle elinden almaya yönelik bir davranışın öğretmen adayları tarafından sportmence bulunmama oranı %60'dır. Fırsat eşitliğine aykırı olan bu davranış %40 gibi yüksek bir oranla sportmence olmadığı halde taktik olarak güzel bulunmaktadır. Cinsiyetler ve branşlar yönünden incelendiğinde takımının menfaatleri doğrultusunda yanıltıcı stratejilere başvurma davranışını sportmence bulmama oranı bayanlarda erkeklerden daha yüksek bir değer almaktadır (sırasıyla; %64.1 ve %57.5). Aynı durum branşı futbol olanlarda %40.9'da kalırken, branşı futbol olmayanlarda %65.4'e yükselmektedir ve bu iki gurup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır ($p < 0.05$). Örnek olayda bulunan davranış karşısında aynı şekilde davranacağını belirten bayanların oranı %28.2'iken, erkeklerin oranı %34.4'dür. Branşı futbol olanların %45.5'i, branşı futbol olmayanların ise %28.2'si aynı şekilde davranacaklarını belirtmişlerdir (Tablo 5).

Spor, insanları her yönden daha iyi yapmaya yardımcı olmaktadır ve hayatın her aşamasına uygulanabilecek olan bireysel mükemmelliği geliştirmektedir (Reid, 2005). Kişisel bir spor felsefesi geliştirme bu anlamda önem arz etmektedir. Çünkü kişisel bir spor felsefesi geliştirme bireye karşılaştığı ikilemlere cevap vermede yardımcı olmaktadır. Ahlaksal mantık yürütme yoluyla herkes zor seçeneklerle karşılaştığında nasıl davranacağına karar verebilir. Eski tecrübeler, anlık faktörler ve çevremizdeki insanlar neye değer verdiğimizizi büyük ölçüde etkilemektedir (Lumpkin-Cuneen, 2001). Ahlaksal yönden iyi eğitilmiş sporcu ikilem yaratan durumlarda sadece spesifik prensipleri değil, aynı zamanda başkalarına saygı ve sempati gibi iyi eğilimleri göstermektedir ki bu durumda ahlaksal düşüncenin kritik seviyede verilmesini içerir (Hsu, 2004) Dolayısıyla, beden eğitimi öğretmenlerinin duruma bu açıdan bakmaları sağlanmalı, anlamsal önemin pratiğe yansımaları yönünde ciddi tedbirler alınmalıdır.

Ancak elde edilen sonuçlardan, mezuniyetleri sonrası görev aldıklarında beden eğitimi derslerinde Fair Play'e yönelik sosyal becerileri kazandırmak zorunda olan ve okullararası yarışmalara çeşitli branşlarda takım hazırlayacak ve yönetecek olan beden eğitimi öğretmeni adaylarının, kendilerinin ne pahasına olursa olsun Fair Play'e uygun davranma ya da ne pahasına olursa olsun başarı tercihleri arasında ikilem içinde bulunan somut örnek olaylar karşısında azımsanmayacak oranlarda 'başarı' olgusunu ön planda tuttıkları ve eğer başarılarını engellemeyecekse Fair Play'e uygun davranışları sergilemeyecekleri anlaşılmaktadır. Beden eğitimi derslerinde model olması ve karşılaşmalarda öğrenci-sporcuları Fair Play'e teşvik etmesi beklenen öğretmen adaylarının, mevcut Fair Play anlayışları ile beklentileri karşılamaktan uzak oldukları görülmektedir. Beden Eğitimi öğretmeni adaylarının öğrencilikleri esnasında Fair Play konusunda daha yoğun olarak bilinçlendirilmeleri ve biçimlendirilmeleri gerekmektedir.

KAYNAKLAR

1. Ankara İli okul sporları disiplin kurulu ceza listesi. <http://www.ankaraobesi.com>. (14 Temmuz 2005 tarihinde internetten elde edilmiştir).
2. BOXILL, J. (2003). The Ethics Of Competition. In J. Boxill (Ed.), Sports Ethics an Anthology (pp.107-115). United Kingdom. Blackwell Publishing.
3. BRENNAN, S.D. (2005). Sanctity of Sport. <http://www.internationalsport.com/nsd/nsd-articles.cfm#contests>. (16. 07. 2005 tarihinde internetten elde edilmiştir.)
4. ERDEMLİ, A. (1996). İnsan, Spor ve Olimpizm (1 baskı, s.151). İstanbul. Sarmal Yayınevi.
5. HSU, L. (2004). Moral Thinking, Sports Rules and Education. Sport, Education and Society, 9(1). 143-154.
6. KAEHLER, R. (1985). Moralerziehung im Sportunterricht: Untersuchung zur Regelpraxis und zum Regelbewusstsein. Frankfurt.
7. LUMPKIN, A., CUNEEN, J. (2001). Developing a Personal Philosophy of Sport, Journal of Physical Education, Recreation&Dance, 72(8), p. 40-43.
8. REID, L.H. (2005). Sport, Education and the Meaning of Victory. <http://www.bu.edu/wcp/paper/spor/SporReid.html>. (01.09.2005 tarihinde internetten elde edilmiştir).
9. SEZEN, G.&YILDIRAN, İ. (2003). Profesyonel ve Amatör Futbolcuların Fair Play Anlayışları. İ. Yıldırım, P. Doğan&E. E. Erturan (Ed.). Beden Eğitimi ve Sporda Sosyal Alanlar Kongresi (10-11 Ekim 2003, Ankara s.13-20) Bildiriler Kitabı. Ankara, Sim Matbaacılık.
10. SHIELDS, L.L.D., & BREDEMEİR, L.J.B. (1995). Character Development and Physical Activity. USA. Human Kinetics.
11. YILDIRAN, İ. (1992). Sporda Fair Play Kavramının Tarihsel Boyutları. Spor Bilimleri II. Ulusal Kongresi Bildirileri (20-22 Kasım 1992, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, s.174-179). Ankara, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yay. No. 3, Onlar Ajans.
12. YILDIRAN, İ. (2004). Fair Play: Kapsamı, Türkiye'deki Görünümü ve Geliştirme Perspektifleri. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 4,(4), s.3-16.
13. YILDIRAN, İ. (2005a). Fair Play Eğitiminde Beden Eğitiminin Rolü. Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 5,(1), s.3-16.
14. YILDIRAN, İ. (2005b). Spor Yoluyla Erdemlilik Eğitiminin Tarihsel Görünümü. Spor Eğitiminin ve Performansının Felsefi Temelleri Sempozyumu'na (CBÜ BESYO, 08-09 Nisan 2005, Manisa) sunulan bildiri.